

Feltűnő a népdalszerű hangvétel, a népdalokra emlékeztető természeti képek alkalmazása. Csak a két utolsó versszakban fordul Istenhez, kéri a dicső feltámadást a sokat szenvedett özvegyek számára. A szerző az első és az utolsó versszakban egyes szám első személyben beszél.

Ezt a könyvét 1919-ben írta, s az első feleségét 1917-ben veszítette el. Ha figyelembe vesszük ennek az éneknek a személyes, benső hangvételét, a keservekre emlékeztető szavait, felvetődhet a kérdés, hogy nem saját szerzeményről van-e szó? Erre gondolhatunk azoknál az énekeknél is, amelyek Kántor-búcsúztatókhoz hasonlóak. Ha nem is teljes egészében a saját szerzeménye, de egy-egy versszak az lehet.

A XIX—XX. század folyamán megnő az ún. népi kéziratos könyvek száma. A nyomdai kiadványok nem szorították ki, hanem anyagukkal bővítették ezeket a kéziratokat. „A nyomtatott könyvek, ponyvai füzetek lehetővé tették, hogy bárki egybegyűjtse, egy füzetbe összeírja azokat a verseket, amelyek érdeklődésének megfeleltek. Emellett a szóhadományokban élő közkedvelt dalokat, énekeket vagy különböző alkalomra szóló hagyományos verseket is összeírták.”¹⁰ Szinte az egész magyar nyelvterületen szokásban volt, hogy az előénekesek leírták maguknak a virrasztóénekeket.

László Márton tevékenysége beleillik egy XIX—XX. század folyamán (vagy még régebben) kialakult szokásrendszerbe. De mégis egyedi jelenség. Az olvasmányából szerzett ismereteit, a halottas énekeket, szentekről szóló legendákat, történeti adatokat nemcsak saját maga számára rögzítette, hanem egyre szélesebb körben terjesztette. Nem kis teljesítmény ez, ha csak a könyvek terjedelmét nézzük is. Az általam ismert négy könyv csaknem kétezer oldal, kézzel leírva Eddig 28 könyvről tudok, de valószínű, hogy ennél többet írt. Mi lehetett könyvei népszerűségének a titka? Az egyik nyilvánvalóan az, hogy az igényekhez mérten — az egyház minden erőfeszítése ellenére — nagyon kevés könyv jutott el Bukovinába, különösen a két világháború között. A másik az, hogy László Márton könyvei a székelyek nyelvén, az ő gondolkodásmódjuk szerint, az ő igényeikhez igazodva íródtak. Munkásságáról csak akkor alakulhat majd ki teljesebb képünk, ha a többi könyvének anyagát is megismerjük.

Fábián Margit

Kecel és Bogár Imre¹

Évekkel ezelőtt, a keceli róm. kat. plébánia levéltárában kutatva kezembe akadt egy bírósági megkeresés Bogár Imre kivégzésével kapcsolatban. Akkoriban nem volt teljesen bizonyos Bogár Imre születésének, illetve anyakönyvezésének helye és a környező falvak plébániáit hasonló írással kereste meg a tisztelt bíróság. Ez az irat ösztönzött arra, hogy próbáljak Kecelen szétneézni Bogár emlékek után. Böcsa Kecelhez való közelsége, valamint a keceliek XVIII. és XIX. századi pásztorkodásai arra engedtek következtetni, hogy az utolsó népszerű betyár Kecelt is látogatta.

Nagy Czírok László, Betyárélet a Kiskunságon című könyvében arról tudósít, hogy birkalopás ügyében járt Kecel határában (Polgárdi) Bogár. Sőt azt is tudatja velünk, a keceli pusztázók eljutottak a betyárok után a Böcsa környéki csárdákba.

A magyarság szellemi néprajza 3. kötetében (137. old.), valamint Vargyas Lajos: A magyar népballada és Európa 2. kötetében (635. old.) a Zavaros a Tisza... kezdetű ballada harmadik versszakában „Azt a híres Duli Marcsát” akarta elvenni a betyár. Érdekes módon Kecelen a Dulinafka családnevet már a múlt században Duli-ra rövidítették. Hogy aztán keceli volt-e a balladában szereplő Duli Marcsa, nem tudni.

Azt viszont tudjuk, hogy a Bogaras név ragadványnévként szerepelt okiratokban. Pl.: Bogaras Nagy István (1839—1862). A ragadványnevek életét ismerve feltételezhetjük, hogy a mi Bogarasunk női ágon rokonságban lehetett a nagy Bogárral. A nőágon való kapcsolatot Bogár Szabó Imre és a Bogaras Nagy István változat miatt vélem.

Amint az eddigiek során láthatjuk Kecel kapcsolata Bogár Imrével nem alapozható keceli hagyományra, keceli gyűjtésre. Közvetett feltételezéseink vannak csak a híres betyár keceli tartózkodására.

Azért a régi keceliek emlékében mégis élt valami. Ezt igyekszik bizonyítani egy csaknem húszéves gyűjtésem. 1965. február 1-én kerestem fel Kelemen Andrászt és feleségét Kelemen Andrásné Minda Rozáliát Kecel Felszabadulás u. 4. szám alatti lakásukban. Kelemen bácsi régi juhászfamilia utolsó tagja volt, 1971-ben, 86 éves korában halt meg és hamarosan felesége is követte őt az örök nyugalomk terébe. Akkor a családot a juhászat miatt kerestem fel, de más-

ról is ejtettünk szót. Az összegyűlt szomszédokkal népdalokat énekeltek. Végül András bácsi a látogatás koronájaként egy dallam nélküli balladát mondott el, melyet bizonyos — eddig azonosítatlan — Nagy Laci bácsi parasztköltőtől tanult. Ez a következőként hangzott:

Találkozás Bogár Imrével

*Elejbe, elejbe, sárga csikó elejbe,
Hogy le ne tapossa bazsarózsát a kertbe.
Fogom a zablát, ugrok a hátára.
Fokos a kezembe, kés a csizmaszárba.*

*Amott van egy utca, Argyélus a neve.
Odahúz egy kislány tündér két szép szemé.
De egy bitang zsandár szemel vetett rája,
Majdnem minden este ott sündörög nála.*

*Bosszút állok rajta édös szülém, anyám.
Mért jár a bitang más jószágá után?
Nehogy úgy járj, mint a szegény édesapád!
Mert a törvény nagy úr, hát még az a zsandár.*

*Mind jól tudom anyám, de van becsületed,
Annak a bitangnak ez bizisten nincsen!
Odanyargalok a keceli csárdába,
Zsandárnak, betyárnak ott van találkája.*

*Estőlődött ahogy a csárdába értem.
Csikóm cölöp mellé lazán békötöttem.
Látom a palánknál: gyönyörű paripa.
Nyakába akasztva abrakos tarisznya.*

*Tiszta ezüsttel van díszítve kantára,
Királynak, ha van oly szép nyeregkápája.
Ugyan hát ki lehet ilyen ló gazdája?
No majd meglátom én ott bent a csárdába.*

*Benyitom az ajtót, lokos a kezembe.
Gyere be öcsém! Régi várlak idebe.
Van itt az asztalon borosüveg elég.
Magam vagyok, elér még itten egy vendég.*

*Hé, dudás, egy kicsit hagyd most a nótámat!
Te meg édes öcsém, ugyan miben láradsz?
Képed árulja el, hogy ölni is tudnál.
Szeretőd hagyott el? Vagy talán raboltál?*

*Nem raboltam soha, Hej, de rettentően bánt!
Hogy szeretöm körül ódalog egy zsandár.
Hej! a dilajdárom, kutyamindenségit!
Ez fogadta meg, hogy engemet megkerit.*

*Akkor tudom én már: Kend a Bogár Imre!
Gazdag vesződelme, szegénynek védője.
Jó anyám esténként sokat emlegette.
A ló, a cifra szür, ki másé lehetne.*

*És szól a csárdásnak: — Ide a vacsorát!
Te móg, dudás, most már lújhatod a nótát!
Sok szép nótát dalolt a betyár életéről.
Gyors lova menté meg száz és száz veszélytől.*

*A vacsora után, ahogy bevégződött
Bogár Imre akkor tülem szép búcsút vött.
— Isten veled, öcsém, betyár becsületed
Az élet során soha el ne feledd.*

*Még egy kézszorítás, s fölült a lovára,
S szélvészként repült az örjegi nádasba.
Mikor elment az asztalnak dültem,
Idő múlt, s álomból nagy zajra ébredtem.*

*Na most megvagy betyár! — ordítóz egy zsandár.
És a sötétbe egyedül rohan rám.
Ültömben lokossal nem tom hol találtam,
De az ablakon át csikómhöz lutottam.*

*Ugrom a hátára, ahogy ott találtam,
Nyüzsgött a sok zsandár, mind löttek utánam.
De rohant a csikóm neki a nádasnak.
Istennek hála, a sötét éjszakának.*

*Mélyen bent jártam már én is a nádasban,
Szót hallok, hogy: — Öcsém bolond szerencséd van.
Engemet üldöznek, s terád lövöldöztek.
Vedd hát ezt az erszényt, s vidd a szeretődnek!*

*Vedd oda magadhoz édesanyád szegényt!
Eljetez boldogan! Csakhát betyár ne légy!
Tudd meg, hogy apádat magam temettem el,
Egy golyótól átjárt beteg tüdejével.*

*Ott alussza álmát egy vén füzla alatt.
Tőle örököltem e gyönyörű lovat.
Édesanyád tudja, hol van az ő sírja.
Így végződik minden üldözöttnek útja.*

Iván László

¹A témáról lásd még: Hidvégi Lajos Az igazi Bogár Imre című írását. Honismeret, 1983. 2. szám 47. old. (Szerk.)